

Habes in hoc

volumine lector optime diuina Lactantii Firmiani
opera nuper per Janū Parrhasiū accuratissime
castigata: graeco itegro adiuncto: quod in aliis
cū mancū. tū corruptū inuenit. In hoc vero
emēdatissimū inuenies. Eiusdem Epi-
tome. Carmen de Phoenice. Car-
mē de Resur. Dñi. Habes ēt Joā.
Ebr̄y. de Eucha. quādaꝝ expōsi-
tionē ⁊ in eādē materiā Lau.
Ball. sermonē. habes Phi.
adhortationē ad Theo-
do. ⁊ aduersus gentes
Tertul. Apologeti-
cō: habesq; tabulā
nomīnū ⁊ impressaz.
Cum gratia ⁊ Priuilegio:

de S. Pablo de Cor.

¶ Ioannes Tatuius Reuerendiss. In christo patri: & Domino. D. Marco sanctæ
Mariæ in porticu diacono Cardinali Cornelio. S. P. D.

SOLEBANT Romani illi prius frugalitatis: & disciplinæ: omnium cultores Am-
plissime ac gloriofissime Cardinalis: eos clientes suscipe quos patrocinio suo
dignos arbitrabat illorum sancti chariusq; heredes cognatos: & affines omnes: quæ
more petarissimum a Cornelii uestris longa serie per manus traditum ueluti peculiare
adhuc retinet uenetis iclyta illustriq; familia tua. Siq; de sub eius tutela ac ben-
gnissimo patrocinio: iterum cõtubernio innumerabiles homines doctissimi: &
oium laudatæ artium peritissimæ uirtutes: ac liberalitatæ uestra admirati esse uoluerit. In quoque
numero (ut Ennius illi Aphrici Scipiois generis uiri principis haud pœnitendi aliosq; post illum
pterea) occurrit in primis recte memoria Popponius ille lætus Romæ paulo ante Gymnasi
principis: cuius morte latina lingua multum amisit: quo tpe Venetiis ægit: usq; per triennium ni-
si in ædibus uestris esse uoluit: Idem etiam fecit Gregorius Thiermas: Idem Fraciscus philolphus: Idem
Georgius ille Metula oium sui sæculi eruditissimus: Idem Georgius Trapezuntius: Matthæus
Siculus: ac Paulus Marsus: qui etiam clarissimo Equiti senatorisq; nobilissimo Georgio Corne-
lio patri Reuerend. D. tuæ narrationes illas luculentas in Ouidii fastos dicauit: His etiam nostra
memoria addendus uidet Nurfius ille Veronensis poeta elegantissimus: qui clarus uirtute mul-
tiuagus: & qui mores hominum multosq; nouit & urbes in ædibus ac rebus uestris iadiu cõsensuit
& ut nunc aut benignissima gloriosissima Regina uestra Cypriz: His etiam non in postre-
mis annuerandus uidet Bartholomæus Memula: quæ tua amplitudo uel ab ipsis Crepusculis
in studiis prius Grammatices: deinde etiam Eloquætiæ præceptoris habuit minime pletariū: Nunc
ea ad Cardinalatus fastigium euecta a secretis utriusq; sinibus ueluti patentem benignissimo fouet
maioraq; illi dies ductu & auspiciis Reuerend. D. tuæ cõsecutus: omnium est opinio certissima:
pceptoris siquid ac parentibus oia debemus: nouit enim ea in hofes quod paucis cõces-
sum est: per annos quatuordecim: & amplius integritatē summæ religionē conspicuam: mo-
res sanctissimos: elegantiam: eruditionē: doctrināq; excellentē: Alios etiam prætereo multosq;
clietes uestros inter quos me quoq; in angulo patrocinii gētis Corneliæ iapidem locatum
non pag: me affecutus esse arbitror: tutela uestra me dignū esse iudicatis: cuius māsuetudi-
nis: & humanitatis ego quoq; pro uirili parti eniti debeo ne ingratus aut immemor fuisse ui-
dear: Nam cū proxime opus Lactantii Firmiani exactissima cura emendandū imprimendūq;
curauerim: addideriq; opusculū elegantissimū Ioannis Chrysostomi de cena Domini: Nec
non: Laurēti uallensis de sacramēto Eucharistiæ orationūculā: & Sermonē cuiusdā ad quen-
dā ludæū de fide christiana cū appendice & cornide Apologetici libelli Tertuliani p̄sbyte-
ri Carthaginensis: q; sub Seuero & Antonino Cæsaribus floruit: statui labores istos tuæ Am-
plitudini dicare Cardinalis ac dñe Reuerend. Quomādo tuos amas: religionē christianā tueris:
cū sis ipse religiosissimus. Ideo opus hoc diuinæ institutioni cū reliquis digni auiibus tuis
emendatū mitto testor: quoquo modo possum meā erga Reuerend. D. tuā ac domū Come-
liā: cui additus sum ac iam pridē autoratus: fidem: amorē: & obseruantiam: Tuæ igitur fuerit
amplitudinis: & humanitatis hilari (ut soles) uultu munusculū suscipere a deuotissimō clietē.
& Seruulo Ioāne Tacuino tuos eiusq; animū deditissimum metiri magisq; laborem hunc no-
strū: meminisseq; Plynianū illud: Et diis lacte rusticos multasq; gentes supplicare: & molatā
tū falsa litare: qui non habent turæ nec ulli fuisse uitio deos colere quoquo modo posset. Va-
lebit igitur quam felicissime Reuerend. D. tuā quæ propediem alia his longe maiorā & hu-
beriora opera expectabit. Venetiis anno. M. cccc. x. quintodecimo kalen. Ianuarias.

¶ IOAN. PETRVS VALERIANVS.

Lactus in lucem quoties Lactantius alimam
Prodiit. excussis dentibus ora tulit.
Est itaque explicito nunquam sermone locutus:
Nec bene Romanos: nec bene Cæcrops.
Vir bonus ut doluit sortem Tacuinus iniquam:
Qui bene sanarent: apposuit medicos.
Authoris præstans igitur facundia tantū
Integra compositis dentibus ora feret.

EX HIERONYMO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

Firmianus q & Lactānus: Arnobii discipulū, sub Diocletiano p̄cipe
accitus cū Flabo grāmatico: cuius de medicinalibus uersu cōpositū ex
tant libri: Nicomedię rhetoricā docuit, ac penuria discipulorū: ob grę
cā uidelicet ciuitatē: ad scribendū se cōtulit. Habemus. n. Symposii
qđ adulescētulus scripsit Aphricę. & Odeporicon de Aphrica usq; Nicomediam
hexametris scriptū uersibus. & aliū librū q inscribit grāmaticus: & pulcherrimū
de ira dei, & Inst. diuin. aduersus gentes libros. vii. Epiomen eiusdē opis in libro
uno acephalon. & ad Asclepiadē libros duos. De p̄secutione librū unū. ad Probū
epistolaz. libr. iiii. ad Seuerū Epist. libr. ii. ad Demetriū auditorē suū Epist. libr. ii.
ad eundē de opificio dei: uel formatione hoīs librū unū. Hic in extrema senectute
magister Crispi Cęsaris filii Cōstātini i Gallia fuit, qui postea a p̄e interfectus est.
L. Cœ. Lactantii Firmiani De diuinis institutionibus aduersus gentes Index
primi libri.

Vanū sit & fuerit semper cognitio ueritatis. Et q; nec sine religione sa
pientia: nec sine sapientia sit probanda religio. Caput primum.
De errore phōz euacuatiū puidētiā: & publica statuētiū fide. C. II.
An potestate unius dei mundus regatur: an multorum. Cap. III.
Quod sub uno humili deo particulares plures esse non possunt. Cap. IIII.
De testimoniis poetarum. Cap. V.
De testimoniis prophetarum & philosophorum. Et de testimoniis Cottę p̄nissi
cis, Trismegisti. Et de decem Sibyllis. Cap. VI.
De testimonio Apollinis & deorum. Cap. VII.
De cecitate eorum qui plures deos op̄inātur: & unde hic error habuerit originē.
Et q; corpus deo nō est necessarium: nec propagatio liberorum. Cap. VIII.
De Hercule, atq; ortu eius & gestis, & morte. Cap. IX.
De æsculapio, Apollie, neptūo, ac marte & Castore, polluce atq; Mercurio. C. X.
De ipsius Iouis parentibus, & ortu, & uita eius flagitiosissima: morte & sepulch
ra, & officio poetarum. Cap. XI.
Quo stoici signa poetaz ad philosophicā transferant rōnem. Cap. XII.
Quo poetę & historici euacuāt stoicorū traditionē de ioue et saturno, & aliis diis,
Quid. Q. Ennius doceat in sacra historia. Cap. XIII. (Ca. XIII.
Qua ratione homines dii cœperint nominari. Cap. XV.
Qua ratione dii esse non possunt quos sexus discernit, Et q; in naturam dei nō ac
cidit aut sexus: aut coitus aut officium generandi. Cap. XVI.
Quod stoici fidem historiarum & poetarum signa inani Physiculatione per
uertunt & quaz miserię & turpitudines de diis referantur. Cap. XVII.
Quo refellant hi qui deos esse factos ex hominibus mentiuntē. Cap. XVIII.
Quod deos uanos & deū uerū nemo simul potest colere. Cap. XIX.
De propria Romanorum religione. Cap. XX.
De sacrificiis & mysteriis eorum. Cap. XXI.
Quis auctor predictarum uanitatū in Italia apud Romanos fuerit: & q; apud
alias gentes. Cap. XXII.

Quo tēpore ceperint uanæ sūpstitutiones: & qbus auctoribus. Cap. XXIII.
CL. Cœ. Lactāti Firmiani de origine erroris index libri. II. ad car. XX.
Quod rationis obliuio: et ignorātia sui facit homines ingratos ueri dei:
 qui colitur in aduersis: & in prosperis cōtemnitur. Ca. primum.
Quæ fuerit prima causā fingendi simulacra. Et q̄ uerissima dei ima-
 go est homō. Et q̄ extra se deum nemo fideliter colit. Cap. II.
Quod Cī. & alii q̄ uidebant sapiētes, ceteris deterius peccauerint. Ca. III.
Quod nihil maiestatis & reuerentiæ habeant idola. Cap. IIII.
Quod solus oīum creator uerus deus est: solu s̄q̄ colēdus: nec elemēta: nec corpo-
 ra cælestia aliquid diuinitatis hnt: in quo & stoici desipiūt, q̄ stellas deos putāt
 quæ nō sua uolūtate mouent, sed dei. Et qua rōne eas sic fieri uoluit. Ca. V.
Quod nec terra, nec aqua, nec pars aliq̄ mundi: nec totus ipse, deus ē animatus: si-
 cut stoici mentiuntur: qui quod astruunt: pariter & euerunt. Cap. VI.
Qd dupliciter peccāt isipiētes. Et q̄ avaritia sub obrētū religiōis colit pualēte rōi
 traditōe maior: & q̄ fuerit maiores: quoq̄ authoritas p̄iudicat ueritati. C. VII.
Quod rationi potius innitendum est, & quæ miracula scripta sunt ad confirma-
 tiōem erroris multorum. Cap. VIII.
Quod p̄ inuidiā diaboli intrauit mors, & pullulāt radices erroris. Et q̄ deus ipse nā-
 tura est: qui materiā primordiale & omnia fecit ex nihilo. Cap. IX.
Quod deus quatuor elementa distinxit: & quatuor qualitates, & quatuor tempo-
 ra: & q̄ ex calore & humore sit uita, & quare homines igne, cetera aīalia aqua
 magis utantur. Cap. X.
Quod creatō mūdo facta animalia propter homines sunt, & tandem homo ipse.
 Et qd sit q̄ poeta finxerūt Deūcalionem homines reparasse, Et q̄ Aristoteles
 falso putauit mundum esse æternū. Et quæ sunt tres parca. Cap. XI.
Quod nō de terra uel sponte nata sūt animalia, sed dispositione diuina: cuius se-
 cūct nos deus conscios, si scire expediret. Cap. XII.
Quare duo sexus mūdi minoris, id est hominis, & quid sit mors eius prima: qd
 secunda, & de primorum parentum culpa & pœna. Cap. XIII.
Quod nō Liber pater fuit inuentor uini: sed Noe post diluuium. Et quæ sit o-
 go gentiū: & q̄ primi habuerūt sciām astroq̄, & ignorātiā dei. Cap. XIII.
De iniquitate angelor̄, & duobus generibus dæmonum: qui se p̄uaserunt
 deos coliquos etiā familiares philosophi habuerunt, ut Socrates. Cap. XV.
Quod hī prodesse putant cum nocere desinunt, nec possunt aliqd in eos qui in
 fide solidati sunt: sed sanctis subiectis tanq̄ serui obediūt. Cap. XVI.
Qd hī astrologia auruspiciā & omnes artes reprobas indētur: & p̄uaserūt
 cultum idolorum per miracula: & uarias fallacias tendiculas. Cap. XVII.
Cur de hūano gnti sic patiat illudi, & q̄ trib⁹ de cāis uana ē deor̄ religio. Cap. XVIII.
Quod in cultu simulacrorum nulla potest esse religio, nam a simulatione, id est
 fallaciā dicta sunt. Cap. XIX.
Breuis epilogus: quo docet gentilibus superatis, sibi a philosophis grauius imi-
 nere certamen. Cap. XX.
CL. Cœ. Lactāti Firmiani de falsa sapiētia index, iii. libri. ad car. XXXVI.
 Quomodo

Commendatur in primis ueritas; & omni p̄fert eloquentiæ: & quare eā non sint assecuti p̄hi aperiē. Et quare stilo simplici sacra scribatur eloquia. Et q̄ philosophis tunc maxime credendum est, cum suam ignorantiam profitentur.

Caput primum.

Quod ipso nomine philosophiæ cōuincitur q̄ inanis fuerit gentiliter philosophatium occupatio.

Cap. II.

Ex quibus rebus philosophia constet, & quis fuerit auctor academicae sectae: quæ nihil recti diffinit: q̄ solam opinionem esse in philosophia gentilium, qui ideo plus audent quia errores eorum non arguit nisi deus.

Cap. III.

Quomodo Zeno & Socrates totam philosophiam sustulerunt de medio, & q̄si quodam ciuili bello suis confecta est armis.

Cap. IIII.

Contra academicos, multa sciri, & natura rerū: & uitæ necessitas cogit.

Ca. V.

Quo sapientia in medio erratium fuerit, & academici contra physicos: & physici contra academicos dimicauerint. Et quæ sint asistatarum exempla questionū.

Et q̄ rationes cælestium siue naturalium sciri non possunt.

Cap. VI.

De morali philosophia: & q̄re sicut utilior ita de cæteris philosophiæ partibus sit faciliior, q̄ fuerint oīum philosophorū ferē sniā de summo bono.

Cap. VII.

Quod uera sapientia docet summū bonū hoīs non eē animi: uel corporis uoluptatem, aut aliquod eorū, quæ a philosophis sunt proposita.

Cap. VIII.

Quid sit uere sapiētis sumū bonū: & q̄ uinosa fuerit rō Anaxagoræ, ad qd nat⁹ sit

Qd ea q̄ uident hoīs esse ppria: cæteris quoq̄ aialibus cōia sunt: homini uero propriū est deū noscere & colere.

Cap. IX.

Quod deus fecit hoīem cupidū religionis & sapiæ: quorū alterū constare sine altero non pōt. Et q̄ nihil eorum q̄ mortales appetūt, summū bonū sit.

Ca. XI.

De duplici pugna corporis & animæ, & hostibus utriusq̄. Et q̄ uirtus nō p̄ se appetenda est, sed propter uitam æternam: quæ summum bonum est, & uirtutem necessariū sequitur, & in præsenti haberi non potest.

Cap. XII.

Quod anima immortalis, & quare diuina traditio logicā non desiderat, aut philosophiam, sed ethicā solam, in qua docēda summi philosophi errauerūt, & quare philosophia non sit dux uitæ: & uirtutum parēs, expultrix uitiorum: quod tamē Cicero & alii astruere conati sunt.

Cap. XIII.

Quod Lucretius & alii errauerunt opinati sapientiam inuentā eē ab hoīe: & nec datam hominibus a creatore. Et quomodo Cicero suis uerbis conuincitur. Et q̄ philosophia nec uerum docet: nec ad recte uiuēdum instruit.

Cap. XIII.

Quod in eodem errore fuit Seneca. Et quid philosophia secundum ipsum. Et q̄ sicut deus unus & ueritas una: ita una simplex sapientia: & quomodo philosophorum oratio pugnet cum uita.

Cap. XV.

Qd recte docētes & male uiuētes teste Cicerone nō utilitatē ex philosophia, sed inanē percipiūt delectationē. Et q̄ sapiētia seipsam semp exercet in bonis actibus.

Cap. XVI.

Et quare non philosophiæ: sed sapiētia ipi iugiter insistendū sit.

Cap. XVI.

Quæ fuit ipsa doctrina Epicuri, quæ moribus omnium appositissima loq̄batur: et quomodo Leucippum & Democritū habuerit auctores erroris: & fabros atq̄

Cap. XVII.

morū, & assertores uoluptatis.

Cap. XVII.

- Quomodo pythagorici & stoici cōtrario epicureis errore desipiāt, sic animarū immortalitate. statuentes: ut eas in uaria corpora trāsire mentiantur, & uoluntariam mortem persuaferint inaniter philosophantibus. Cap. XVIII.
- Quod Cicero & alii sapientissimi immortalitatē animarū: sed infideliter docent, & q̄ mala uel bona mors sit ponderanda ex añ acta uitā & grā dei. Cap. XIX.
- Quod Socrates i eo fuit cordatior cēteris, q̄ a scrutinio celestiu & naturaliu causarū disputationē suscepit, in quibus temere consumitur igenium & tempus, sed & in multis desipuit quorum subiūciuntur exempla. Cap. XX.
- Quid Plato didicerit a Socrate: qđ si obtineret, hūani gñis p̄iret societas, Ca. XXI.
- Qđ dogma Pla. nō erat nisi cris fons, & fomes, & uirtutū oīum extermīniū, c. xxii.
- De minoribus philosophis: & quatenus in uitā rōne ex rerū cōtēptu proficiant, & erroris assertores sint. Cap. XXIII.
- De antipodibz quos iō eē sinxerūt, q̄a opinati sunt mundū eē rotūdū, C. XXIII.
- Quot & quanta prādiscenda sunt, generaliter philosophantibus, ut philosophi: atq̄ nullus assequatur aut rarus. Cap. XXV.
- Quod doctrina celestis sapiētiā sola largiat, quā natura cōis appetit: & quārens phiā nō iuenit, Et q̄ efficax sit lex dei & ecclesiā sacramēta. Cap. XXVI.
- Quod philosophi sape recte p̄cipiunt: & interdū uidēt uerum: & q̄re non sit eis credēdum, in quo solo nīat conditio creaturā, & unde: naturā nomen aut fortuna: & q̄o philosophi suis inuicē gladiis pereunt. Cap. XXVII.
- Quod fortuna nihil est, quā phi non mō deā, sed deū mentiunt. Et q̄o hunc errorē dāmonēs immiserint eis: qui deū nesciebāt & cōtēnebāt. Ca. XXVIII.
- Item repetitio de fortuna: & natura & diffinitione eius. Cap. XXIX.
- Epilogus quo docet q̄o trāsēdum sit a uanitate philosophorū recedētibus, & ad uerā sapiētiā aspirātibus, s. ad uerbū dei: in quo sola ueritas inuenitur, & uirtus & beatitudo, & ab eis quā dicta sunt, ad dicenda trāsītū facit. Cap. XXX.
- L. Cce. Laetāni, Firmiani de uera sapiētiā index libri quarti. ad car. LV.
- Q**uomō unius seculi error i oēm sit trāffusus atātē, & orbē occupauerit & Gracia pōst gloriā septē sapiētū studio p̄grēde ueritatis exarserit, & studiosi eiꝰ se maluerit phos q̄ sapiētes appellari. Cap. primū.
- Qđ ibi ē q̄rēda sapia: ubi gētibz ē stultitiā titulus, Et q̄re Pythagoras & Plato litterarū p̄scrutatores non acceſſerūt ad iudāos. Cap. II.
- Qđ sapia & religio iseparabiliter cohærēt, & q̄ necesse ē eōsdē nō diuersos eē secretarios sapiā: & numinis sacerdotes, & q̄re cōtra naturā sit colere plures deos & q̄re necessitate naturę oportet dñm eē unū unicuiq̄: sic et patrē unū. C. III.
- Qđ sapia spectat ad filios: religio ad seruos, & utriusq̄ fons deus unus solus & uerus, qui ingrātum abdicat filiū: & fugitiuum punit seruū. Cap. IIII.
- Qđ oracula pphetarū sollicitē ispiciēda sūt: quos diuinitus eē locutos: rex multo añ p̄dictarū cōiūcīt euentus, Et quo tpe pphetauerit Moyses: quot annis Iosue iſrēxerit populum: quot p̄ſuerint iudices: qđiā regnauerint reges, quo tpe dñatus Cyrus. quod in pphetis est sapientie fundamentum. Cap. V.
- Qđ de creator oīum coōipotētē gēuit filiū: & p̄ eū creauit uniuersa: testes sūt Sibylla et Trismegistus, oracula cōsona pphēis et sapiētissimo Solomōi. C. vi.
- Quod

- Quod nomen filii & angelis & hominibus sit ignotum, Licet nomen habeat qđ non ab utrisq; adoratur, & unde dicatur Iesus: & unde xps. Cap. VII.
- Qđ filius bis natus est: æternaliter de prę:tpaliter de uirgine matre: sed natiuitate in excogitabili & ineffabili. Et qre dicat uerbū: & in quo ab aliis angelis differat & qre illi non dicat uerbū dei uel uerba, & qre hominis spūs dissolubilis, & qđ Dauid & Solomon prophetauerint de hoc uerbo: & qđ Solomō p̄cesserit Troianum bellum: & quid Ioannes euangelista de eodem uerbo. Cap. VIII.
- Quod melius a gręcis logos q̄ a latinis uerbum: & quid de deo senserint gentiles philosophi Zenon & Trismegistus. Cap. IX.
- De secūda natiuitate filii, quā ppheta multo añ p̄dixerūt: & quō educt⁹ sit Israel ab egypto, & qbus igratus bñficiis caput bouis i memoriā Apis dei egyptiorū figurauerit: & qs ordo publicarū fuerit p̄tium usq; ad dñi passionē. Cap. X.
- Quā fuerit causa incarnationis Christi. Cap. XI.
- De conceptu & partu uirginis p̄dicto a prophetis: de passione, & resurrectione, & ascensione, & iudicio. Cap. XII.
- Qđ filius a prę ē secūdū deitā ē: & qđ geminā substātiā eē cōiunct: tū ex opib⁹ p̄priis: tū ex oraculis pphetarū, tū ēt Apollinis Milesii testimonio. Et qre nec ad Solomōnē: nec ad aliū qđ ad xpm referri p̄nt uaticina pphetarū. Cap. XIII.
- De æterno sacerdotio, qđ prophete sicut & cætera p̄dixerūt sic exprimētes Iesum christū: ut oracula nec ad filiū Naue: nec ad filiū Iosedech ualeāt retorq̄ri. Et de uis quas docuit xps qui nūq̄ suū honorē q̄siuit: sed patris. Cap. XIII.
- De baptismo christi & miraculis qđ gessit in carne añ passionē, qđ non mō a prophetis p̄nunciata sunt: sed ēt uaticino Sibyllarū, sicut Cicero & Varro testant: sed oracula ante christi aduētum non potuerunt intelligi. Cap. XV.
- De passione xpi qđ iudais ē scādalo & stultitię gētib⁹ quō sūmā uirtutē cōtineat: & uerā & singularē sapiētīā & ueritatē sicut pphete fuerūt p̄locuti. Ca. XVI.
- Qđ calūniarū sūt eū q̄si legis destructorē: & qđ p̄figurauerit circūcisio: Et qđ re in illo iussa sit fieri mēbro, & quare phibitū sit carne suilla uesci. Cap. XVII.
- Quā cā & qs fuerit ordo dñicę passiois, & qb⁹ sit p̄nūciata oraculis. C. XVIII.
- De miraculis quā in passione domini contigerunt. De sepultura & resurrectione Et a quibus testimoniis prophetarum fides roboretur istorū. Cap. XIX.
- Qđ p̄fect⁹ galilæā dñs post resurrectionē discipulis scripturā referauit arcana, & qre lex uetus dicat testamētum, nec potuerit intelligi añ mortē dñi: & qđ nouū testamētū ueteris adimpletū ē. Et qbus hoc añ p̄dictū sit testimoniis. Ca. XX.
- De ascensione dñi, diuisione discipulorū ad nascētis ecclesię fundamētū iaciendū & roborandū. Et de miraculis eorū, & quō Petrus & Paulus Romā uenientes prophetauerunt regem in breui uētūrū: qui Hierosolymā destrueret & iudæos deleteret, eodem modo quo postea contigit. Cap. XXI.
- Qđ argumētis reuincēdi sunt qui diuinis detrahunt sacramentis & quibus argumētis utant infideles, ut dominicę incarnationis fidem euacuet. Cap. XXII.
- Qđ p̄ceptoris morū uacillat autoritas si nō facit ipse qđ docet, sicut i phariseis patet: qđ cōtra sua p̄cepta uiuebāt, sed xps prio fecit postea docuit. Cap. XXIII.
- Quod cælestē doctorem p̄fectum eē oporteat. Et quare p̄fectus esse nō possit.

- fit sine corporis assumptione mortalibus. Cap: XXIII.
- Qd xps licet mortalitate nostrā sumpserit, non tñ natus ē ut alii hoies, sed ex carne uirginis. Et qre cū imunis eēt a culpa: spōte subierit poenā. Ca. XXV.
- De mysterio dñicæ crucis, & uirtute, & significatione eorū quæ xps gessit aut prulit, & quomodo præfiguratus sit in immolatione agni legalis. Cap. XXVI.
- De potentia signi crucis, quantæ efficaciz sit inuocatio nominis crucifixi. Et quantum a demoniis timeatur signum crucis. Cap. XXVII.
- De uera et singulari religiōe, et unū dicat religiō: uel scdm Ci. uel alios, C. xxviii.
- De unitate patris & filii: ut liquat quō uni⁹ dei pnt eē cultores q duos colūt: alter⁹ patre: alter⁹ filiū. p̄m̄q̄ mortalē, filiū mortalē: de quo sup̄ dcm ē. Ca. XXIX.
- De hæresibus: q̄s non modo pphetæ: sed etiā xps & apostoli p̄dixerūt emeruras esse & uitādas: & q̄ illa sola ecclesia catholica est & uera, in qua ē cōfessio & medicina peccatorum p pœnitentiā & fidei sacramenta. Cap. XXX.
- L. Coe. Laetitiū Firmiani de iustitia libri quinti index. ad car. LXXIII.
- Q**uod iniquū & impium est añ dānare uel psonā: uel causam, q̄ de merito eius cognoscere, & quare sapientiā iungenda sit religiōi, & quare sapientiā huius mūdi litteras sacras contempserit & qd eloquentia seruit seculo, & plarūq̄ ut amplius elucescat ex industria impugnat ueritatem quæ fere semper idoneis assertoribus indiget. Caput primum.
- Qd ex defectu doctoz data est temerariis hoibus audacia impugnādi ueritatem ignotā, & hoc pbat exēplo duoz phoz quos uiderat in Bithynia. Cap. II.
- Quod a discipulis xpi uolūtas mētiēdi absuit, qui uitā exercebāt contrariā uitis. Et quid respondendū fuit blasphemiz eorum qui christum Magum fuisse mentiti sunt: & sibiipsis contraria docuerunt. Cap. III.
- Quare hoc opus inceptum sit, & contra quos: & ad quid proffit. Cap. IIII.
- De iustitia quā nō mō phi, sed et poetæ q eos p̄cesserūt tantis q̄sierunt uiribus. Et quō puero haberi debeat nō figmēto poetico q iustitia terras incolebat regnāte Saturno: & aurea fuisse secula, sed Ioue regnāte iustitiā eē fugatā. Cap. V.
- Quod cupiditas fons maloz oīum expulsa iustitia suas idest iniquissimas pmulgatit leges, & quomodo sub Ioue naturæ consortes seruituti subiecerit auidax: auarā: ambitiosa, superba & crudelis impietas hominum, & aureum expulit seculum: quod sola facit puritas ueræ religionis. Cap. VI.
- De aduentu Christi aureum seculum restituentis in electis, idest ueram reformātis religionem. Et q uirtus innotescat, & probatur exercitiū uiuitorum: ut liquidū sit quare deus mala esse permiserit. Cap: VII.
- Quare iustitia quæ in ppatulo est nō uideat ab hoibus, & q homo dei templū ē non auz uel lapides. Et qd deus uirtutibus colendus ē, non corruptibilibus donis, & qd oīa mala ex eo proueniūt, qd plures dii colunt: quia si unus solus uere coleret: oēs iura fraternitatis agnoscerent & exercerent. Cap. VIII.
- Quod iniqui iustitiā quā sibi abesse sentiunt, omnibus abesse putāt. Et in eos q iustiores & innocentissimi sunt atrocius sæuiūt: idest in seruos christi mēsuram patrū iplētes, qui caput omnium iustorum christum occiderunt: eo quod dissimilitudo uitæ criminosa sitiat sanguinem innocentium. Cap. IX.

& pro magnitudine cruciatus non diuturni uerum sempiterni: eum timētes quem uimere debet, & ipse qui timētes iudicat: Deum non proconsulem timētes cōstituiumus (ut opinor) aduersus omnium criminum intentionem, quæ christiano rum sanguinem flagitat, ostendimus totū statum nostrum: & quibus modis probare possimus ita eē sicut ostendimus ex fide. s. & antiquitate diuinarum litterarū. Item ex cōfessione spiritalium potestātū quis nos reuincere audebit: non arte uerborum, sed eadem forma qua probationem cōstituiumus de ueritate. Sed dum unicuiq; manifestatur ueritas nostra, interim incredulitas dū de bono secte huius obducitur: quod u sui iam & de cōuerto innotuit, non utiq; diuinū negocium existimat, sed magis philosophiæ genus, eadē inq; & philosophi monēt & profitētur in nocentiā iustitiā patiētiā sobrietatē pudicitiam. Cur ergo quibus cōparamur de disciplina: proinde illis non adequamur ad licentiam impunitatēq; disciplinæ: uel cur & illi ut pares nostri non urgentur ad officia quæ nos obeūtes periclitamur? Quis enim philosophum sacrificare: aut deierare: aut lucernas meridie uanas proferre compellit? Quinimmo & deos uestros palam destruit, & superstitiones uestras commentariis quoq; accusant: laudantibus uobis, plariq; etiam in principes latrāt sustinentibus uobis, & facilius statuis & salariis remunerantur, q̄ ad bestias pronunciantur, sed merito philosophi, non enim christiani cognominantur. Nomen hoc philosophorū dæmonia nō fugat: quidni? cum secundum deos philosophi dæmonas deputēt. Socratis uox est: si dæmonium permittat. Idem & cū aliquid de ueritate sapiat deos negans. Æsculapio tamē gallinaceum prosecari iam in sine iubebat credo ob honorem patris eius, quia Socratē Apollo sapientissimum omnium cecinit, o Apollinē incōsideratū sapiētiæ testimonium reddidit ei uiro qui negabat deos esse inquantū odiū flagrat ueritas intantum qui eam ex fide præstat offendit, qui autē adulterat & affectat hoc maxime nomine gratiam pangit: apud insectatores ueritatis qua in luso res & corruptores. Mimice philosophi affectant ueritatem & affectado corrumpunt, ut qui gloriā captāt christiani, eam necessario appetunt & integre præstāt, ut qui saluti suæ curāt, adeo neq; de sciētiā neq; disciplina ut putatis æquamur: Quid, n. Thales ille princeps physicorū sciscitanti Cræso de diuinitate certū renūciauit: cōmeatus deliberandi sæpe frustratus, deum quilibet opifex christianus & inuenit & ostendit, & exinde totum quod in deo quaritur re quoq; assignat, licet Plato affirmet factitatōrem uniuersitatis, neq; inueniri facilem & iuentum enarrari in oēs difficilē. Ceterū si de pudicitia prouocemur lego partem sniæ atticæ in Socratē corruptorē adolescentiū pnunciatā. Sexum nec scēmineū mutat christianus, noui & Phyrnē meretricē Diogenis supra recubantis ardorē subātem Audio & quēdā Speusippum de Platonis schola in adulterio pisse, christiāus uxorī suæ soli masculus nascit. Democritus excacādo semetipsum q̄ mulieres sine cōcupiscētiā aspiciere nō posset & doleret: si nō esset potitus, incōtinētiā emēdatōe pfitet. At christianus saluis oculis scēminā uidet aio aduersus libidinē cæcus est. Si de probitate defendā ecce lutulentis pedibus Diogenes supbos Platonis totos alia supbia deculcat, christianus nec in pauperem superbit. Si de modestia certem. Ecce Pythagoras apud Thurios, Zenō apud prienēses tyrānidē affectāt. Christiāus

uere nec ciuitatē. Si de æquanimi-
tate cōgrediar, Lycurgus apocarthefin optauit q̄
leges eius lacones emēdassent, xp̄ianus ēt dānatus gratias agit. Si de fide cōparem
Anaxagoras despositū hostibus denegauit xp̄ianus ēt extra fidelis uocatur. Si de
simplicitate consistā Aristoteles familiarē suū Hermiā turpiter loco excedere fecit
christianus nec inimicū suum lādīt. Idē Aristoteles tam turpiter Alexādro regēdo
potius adulatur q̄ Plato a Dionysio uentris gratia uendit. Aristippus in purpu-
ra sub magna grauitatis sup̄ficie nepotē, & Hippias dum ciuitati insidias disponit
occidit. hoc pro suis oī atrocitate dissipatis nemo unq̄ tēptauit xp̄ianus, sed dicit
aliquis ēt de nostris excedere quosdā a regula disciplinā, desinūt tū christiani hēri
pēnes nos, philosophi uero illi cū talibus factis in nomine & in honore sapiētia p̄-
seuerāt, adeo qd simile philosophis & christianis gratia discipulis, & celi famā
negociator, & uitā uerbos; & factor; operator, & rerum ædificator & destructor,
Amicus & inimicus erroris ueritatis interpolator & integrator & exp̄ssor & fura-
tor eius, & custos antiquor omnibus ueritas nī fallor, & hoc mihi p̄ficit antiq̄tas p̄-
structa diuina litteraturā quo facile credā thesaurū eam fuisse posteriori cuiq̄ sa-
piētia, & si nō onus tū uoluminis tēperare etiam excurret in hāc quoq̄ pbationē
Quis poetar; q̄s sophistar; q̄ nō omnino de p̄phetarū fonte potauerūt? Inde igit̄
philosophi sitim ingenii sui rigauerūt ut quā de nostris hñt ea nos cōparent illis.
Inde opior & a quibsdā quoq̄ eiecta philosophia a thebais dico a spartatis & ar-
giuis dum a uestra conātur, & homines gloriā ut diximus, & eloquētia solius libi
dinosi siq̄ in sanctis scripturis offēderūt: digestis ex improposito curiositatis ad
propria opauerunt: neq̄ satis credētes diuina esse quo minus interpolārēt, neq̄ sa-
tis intelligētes ut adhuc tūc sub nubila etiā ipsīs iudæis obumbrata, quoq̄ ppria ui-
debantur. Nā & si qua simplicitas erat ueritatis eo magis scrupulositas hūana fidē
asp̄nata mutabat p̄ quod incertū miscuerunt ēt qd̄ inuenerat certū. Inuentū, n. so-
lūmodo deū non ut inuenerāt disputauerūt: ut & de q̄litate & de natura eius & de
sede discēptēt. Alii incorpalem asseuerāt, alii corpale ut tā platonici q̄ stoici: alii ex
atomis: alii ex numeris. Sicut epicurus & Pythagoras: alii ex igne q̄lter Heraclito
uisum est. & platonici q̄dem curantē regē cōtra Epicurei ociosum & inexercitū: &
ut ita dixerim neminē humanis rebus positū uero extra mundū. Stoici q̄ figuli mō
extrinsecus torqueat molē hāc intra mundū: platonici q̄ gubernatoris exēplo intra
illud maneat qd̄ regat, sic & de iplo mundo natus inatusue sit, decessurus mansu-
rusue sit uariante; sic & de aīz statū: quā alii diuinam & æternam: alii dissolubilem
contendunt, ut quis sensiti ait intulit aut reformauit. Nec mirum si uetus instrumē-
tum ingenia philosophor; interuerterunt, ex hor; semine & nostrā hanc nouicio-
lam paraturam uiri qdam suis opinionibus ad philosophicas sentētiās adulterauē-
rūt, & de una uia obliquos multos tramites & inexplicabiles sciderūt. Quod ideo
suggererim ne cui nota uarietas sectar; huius in hoc quoq̄ nos philosophi adæqua-
re uideatur: & exueritare defensionum uindicta ueritatē, expedite autem præscri-
bimus adulteris nostris illā esse regulā ueritatis quā ueniat a christo transmissa p̄
comites ipsius quibus aliquāto posteriores diuersi isti cōmētatores pbabunt oīa
aduersus ueritatē de ipsa ueritate cōstructa sunt: operātibus æmulationē istā spiri-

tibus erroris, ab iis adulteria huiusmodi salutaris disciplina suborta: ab his quaedam et fabulae immissae quae dissimilitudine fide infirmaret: ueritatis uel et si potius euincerent: ut quis ideo non putet christianis credendum, quia nec poetis & philosophis: uel ideo magis poetis & philosophis existimet credendum, quia non christianis. Itaque & ridemur deum predicantes iudicaturus. Sic enim & poetae & philosophi tribunal apud inferos ponunt. Si gehennam comminemur quae est ignis arcani subterraneus ad poenae thesaurus, proinde decachinamur: Sic enim & pyri phlegethon apud mortuos amnis est, & si paradysum nominemus locum diuinae amenitatis: recipiendis sanctorum spiritibus destinatum: materia quadam ignis illius zonae a noticia orbis coelestis segregatum elysii campi fidem occupauerunt. Unde haec oro uos philosophis aut poetis tam consimilia non nisi de nostris sacris ut de prioribus. Ergo fideliora sunt nostra magisque credenda: quorum imagines quoque fidem inueniunt de suis sensibus. Iam ergo sacramenta nostra imagines posteriorum habentur, quod uerum forma non sustinet: nunquam enim corpus umbra aut ueritate imago praecedat. Age iam si quis philosophus affirmet: ut ait Laertius de senia Pythagorae hominem fieri ex mulo, colubrum ex muliere & in ea opinionem omnia argumenta eloquii uirtute detorserit: nonne & sensum mouebit, & fidem infiget: et ab aialibus abstinendi. Propterea persuasum quis habeat ne forte bubulam de aliquo proauo suo obsonet. At enim christianus si de homine hominem ipsumque de Gaio gaudium reducere repromittat lapidibus magis nec saltem cadibus a populo exiget: si quaecumque ratio praestet animarum humanarum reciprocandarum in corpora, cur non eandem substantiam redeant, cum hoc sit restitutum id esse quod fuerat. Iam non ipsae sunt quae fuerant: quia non potuerunt esse quod non erant: nisi destinatum esse quod fuerat. Multis et locis exoptio opus erit: si uelimus ad hanc partem lasciuire: quis inquam bestiam reformari uidit: sed de nostra magis defensione qui proponimus multo utique dignius credi hominem ex homine rediturus: quemlibet per quemlibet: dum eadem qualitas animae in eandem restituitur conditione: & si non effugiet certe, quia ratio restitutionis destinatio iudicii est: necessario idem ipse qui fuerat exhibebitur, ut boni seu contrarii meriti iudicium a deo referat. Ideoque repraesentabuntur & corpora, quia neque pati quicquam potest anima sola sine materia stabili, id est carne eo quod omnino de iudicio dei pati debet. Anima non sine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt, sed quomodo inquis dissoluta materia exhiberi poterit. Considera te ipsum o homo, & fide rei inuenies. Recogita quid fueris antequam esses utique nihil: meminisses, nisi quid fuisses. Qui ergo nihil fueras priusquam esses, idem nihil fueris cum esse desieris, cur non posses esse rursus de nihilo: eiusdem auctoris uoluntate: qui te uoluit esse ex nihilo. Quid noui tibi eueniret quod non eras, factus es: cum iterum non eris: si es. Redde rationem si potes: quod factus es, & tunc requies quod si es. Et tamen facilius utique si es quod fuisti aliquando, quia aequum non difficile factus es, quod nunquam fuisti aliquando. Dubitabis credo de dei uiribus, qui tantum corpus hoc mundi de eo quod fuerat: non minus quam de morte uocationis & inanimatis impositum animatum spiritum omnium animarum aiatore signatum, & ipsum humanarum resurrectionis exemplum in testimonium nobis. Lux cotidie interfecta resplendet, & tenebrae pari uice decedendo succedunt: sidera defuncta uiuescunt: terra ubi finiuntur incipiunt fructus consumantur & redeunt: certe semina non nisi corrupta & dissoluta saeculidius surgunt: omnia perendo seruantur: omnia de iterum reformatur. Tu homo tantum nomen si intelligas te

gastē uel de titulo Pythiæ dicens dominū oīum morientīū resurgentiūue ad hoc morieris: ut pereas ubicūq; resolutus fueris quæcūq; te materia destruxerit hauserit aboleuerit in nihilū pdigerit, reddet te eius est nihilū ipsū cuius & totū ergo inq̄tis semp moriendū erit & semp resurgendū: si ita rex dominus destinasset: ingratis experis cōditionis tuæ legem. At nūc nō aliter destinauit q̄ prædicauit: quæ ratio uniuersitatē ex diuersitate cōposuit, ut oīa æmulis substātis sub unitate constarent ex uacuo ex solido ex aīali & inaīali ex cōprahensibili & incōprahensibili ex luce & tenebris & ipsa uita & morte eadē æuū quoq; ista destinata distincta cōditione cōseruit, ut prima hæc pars ab exordiō reg; quā incolimꝑtali ætate ad finē defluat. Sequens uero quā expectamus in infinitā æternitatē ppagetur. Cū ergo finis & limes medius qui interhiat affuerit: ut etiā mūdi ipsius species trāsseratur, æque tpalis: quæ illi dispositioni æternitatis aulæ uice oppāsa est, tūc restituetur oē humanū genus ad expūgendū quod in isto æuo boni seu mali meruit: & exīde de pendendum imensam æternitatis perpetuitatē. Ideoq; nec mors: iam nec rursus ac rursus resurrectio. Sed erimus iidē qui nūc nec alii post dei qdē cultores apud deū semper superinduti substātia ppria æternitatis. Prophanī uero & qui nō integre ad deū in pœna æque iugis ignis habētes ex ipsa natura eius diuinā, s. subministrationē incorruptibilitatis. Nouerunt & philosophi diuersitatē arcani & publici ignis. Ita longe alius est qui usui humano: alius q̄ iudicio dei apparet: siue de cœlo fulmina stringens: siue de terra per uertices montiū eructans, non, n. assumit quod exurit: sed dum erogat reparat: adeo manent mōtes semper ardentes: & q̄ de cœlo tågitur saluus est: ut nullo iā igni decinere scat: & hoc erit testimoniū ignis æterni hoc exemplū iugis iudicii pœnā nutriētes mōtes utūtur & durāt. Quid nocentes & dei hōstes? hæc sunt quæ in nobis solis præsumptiōes uocantur in philosophis & poetis sumā scīæ & insignia ingenia. Illi prudētes: nos inepti. Illi honorādī: nos irridendi, imo eo amplius & puniendī: falsa nūc sint quæ tuentur: & merito p̄sumptio: attamen necessaria inepta: attamen uilia. Siq̄dem meliores fieri cogunt q̄ eis credūt metu æterni supplicii, & spe æterni refrigerii, itaq; nō expedit falsa dici: nec inepta haberi, quæ expedit uera præsumi nullo titulo dānari licet, quæ p̄sunt omnino. In uobis itaq; præsumptio est hæc ipsa quæ dānat uilia pinde nec inepta eē possunt: certē & si falsa & inepta, nulli tñ noxia: Nā & multis aliis similia q̄bus nulas pœnas irrogatis uanis & fabulosis iaccusatis & impunitis ut innoxii. Sed i eiusmodi, n. si utiq; irrifioni iudicandū est, nō gladiis & ignibus & crucibus & bestiis, de qua iniquitate sauciā non modo cecū hoc uulgus exultat & insultat: sed & qdā trūm q̄bus fauor uulgi de iniquitate captatur: gloriāntur nō q̄si totum qd̄ in nos po testis nr̄m sit arbitriū certe si uelim xpianus sum: tūc ergo me dānabis si dānari uelim, cū uero quod in me potes nisi uelim nō potes. Iam meæ uolūtatis ē, qd̄ potes non tuæ potestatis, pinde & uulgus uana de nr̄a uexatiōe gaudet, pinde, n. nr̄um est gaudiū: quod sibi uindicant qui malūt dānari q̄ a deo excidere, contra illi q̄ nos oderūt dolere nō gaudere debebāt cōsecutis nobis quod eligimus. Ergo inq̄tis cur q̄rimini q̄ uos inseq̄mur, si pati uultis cū diligere debeatis p̄ quos patimini qd̄ uultis plane uolumus pati: ueꝑ eo more quo & bellū miles, nemo qppe libens patitur

cum & trepidare & piclitari sit necesse, tñ & praliatur oĩbus uĩnibus & uincens in
 plio gaudet q de plio q̄rebat, q̄a & gloriã cõsequit & p̄dam pliu ē nobis qd puo-
 camur ad tribunalia ut illic sub discrimine capitis pro ueritate certem. Victoria ē
 aut pro quo certaueris obtinere, ea uictoria hēt & gloriã placēdi deo, & p̄dā uiuen-
 di in aternũ, sed obducimur certe cū obinuimus, ergo uicimus cū occidimur, de-
 niq; euadimus cū obducimur, Licet nũc sarmeticos & semastios appelleis, q̄a ad
 stipitē dimidiũ assis reuicti sarmetoz ambitu exurimur. Hic ē hĩtus uictoriae nr̄e.
 Hæc palmata uestis: tali curru triũphamus, merito itaq; uictis nō placemus, p̄p̄-
 rea, n. desp̄ati & p̄diu existimamur. Sed hæc desp̄atio & p̄diu perē uos i cā gloriã
 & famæ uexillũ uirtutis extollũt, Muti? dextrā suā libēs i ara reliq; o sublimitas aĩ
 Empedocles totũ se se Caranensiĩ æneis incēdiũ donauit, o uigor mētis, Aliq; car-
 thaginis cōditrix rogo se secūdũ m̄mōniũ dedit, o p̄coniũ castitatis: Regulus ne
 unus pro multis hostib; uiueret toto corpe cruce patē, o uix fortē & i captiuitate
 uictorē. Anaxar, cū i exitũ p̄isane pilo cōtũderet tũde tũde aiebat Anaxarchi follē.
 Anaxarchũ, n. nō tũdis o phĩ magnanimitatē q̄ tali de suo exitu ēt iocabat: omitto
 qui cū gladio p̄prio alioue gñe mortis mitiore de laude pepigerũt, Ecce, n. & tormē-
 toz certamina coronat a uobis. Attica meretrix carnifice iā saugato: postremo lin-
 guā suā comestā i faciē tyrāni sauiētis expuit: ut expueret & uocē ne cōiuratos cō-
 fiteri posset, si ēt uicta uoluisset zeno Elates cōsult? a Dionysio, qd nā phĩa p̄staret
 cū r̄ndisset cōtēptũ mortis ip̄assibilis flagellis tyrāni obiectus. Iniam suā ad mortē
 usq; signabat: certe laconũ flagella sub oculis ēt hortantiũ p̄pinquoz acerbata tñ
 honor ē toleratiã, deinde cōferũt q̄tũ sāguinis fuderit o gloriã licitā q̄a hũanā cui
 nec p̄sumptio p̄dita, nec p̄uasio desp̄ata reputat in cōtēptu mortis & atrocitatis oĩ
 mō aĩ tñ pro p̄ria, pro impio, pro amicitia pati p̄missũ est: q̄tũ p̄ deo nō licet, & tñ
 illis oĩbus & statuas diffūditi: & imāgines iscribitis, & titulos iciditis in aternitatē
 q̄tũ de monumētis potestis, i. p̄statis: & ipsi quodāmō mortuis resurrectionē hāc
 qui uerā a deo spat, si pro deo patiat, infanus ē. Sed hoc agite boni p̄fides meliores
 multo apud populũ si illis xp̄ianos imolaueritis: cruciatē: torquēte: dānate atterite
 nos. Probatio est, n. inocētiã nr̄a iniquitas uĩa. Ideo nos hæc pati Deus patit. Nā &
 proxime ad lenonē dānādo xp̄ianā potius q̄ ad leonem cōfessi estis labē pudicitia
 apud nos atrociorē omni p̄cena & omni morte reputari, nec quicq; tñ profuit, Exq;
 siuor q̄q; crudelitas uĩa illecebra ē magis secte. Plures efficimur quotiēs metimur
 a uobis Sētē ē sanguis xp̄ianoz, multi apd uos ad toleratiã doloris & mortis hortā-
 tur, ut Cicero i Tusculanis, ut Seneca in fortuitis: ut Diogenes: ut Pyrrō ut Galini-
 cus. Nec tñ tātos inueniũt uerba discipulos: quātos xp̄iani factis docēdo. Illa ip̄sa
 obstinatio q̄ exprobat magistra ē. Q. uis, n. nō cōtēplatiōe eius cōcūit ad regren-
 dũ qd itus i re sit? Q. uis nō ubi req̄siuit accedit: ubi accessit pati exoptat: ut dei gra-
 tiā redimat: ut oēm ueniā ab eo cōpēlatiōe sanguinis sui expēdiat: omnia enĩ huic
 operi delicta donant. Inde ē q̄ ibidem sentētis uestris gratias agimus, ut est am-
 latio diuinæ rei & humanæ: cum damnamur a uobis a deo absoluihur.

¶ Quinti septimii Florēus Tertuliani Apologēticus explicat.

¶ Item

Item Sermo pulcherrimus de uita æterna. Cap. xlvii.

Sicut dicit Augustinus. Beata est uita cū id quod hoibus optimū est habetur & amatur. Si alicui nunciaretur q̄ esset heres alicuius magnæ possessionis uel hereditatis: unde magnus honor sibi uel suis posset euenire: multū gauderet & magnas expēsas faceret & poneret se in multis miseriis & transiret maria & mōtes ut cito ueniret ad hoc. Et si dimitteret se exhereditari: accideret ex prauitate magna & defectu cordis. Deus autē nūciat amicis q̄ sūt hāredes uitæ & regni æterni. Iob. xxxvi. Annūciat aīco qm̄ possessio ei⁹ sit. I. q̄ hēat ibi ius. & q̄ ad eā possit alcēdere: nisi ex prauitate cordis & defectu pdat. Sup hoc expauit cor meū factū ī tali excessu q̄ si motū de loco suo. Passus fuit q̄ saltaret de uētre ob sui desiderii. Vita æterna deb. ē nobis iure hereditario. Turpe ē cū terra aliq̄ uēdit si ab eis q̄ nō sūt de cognatiōe emat. Sicut nos oēs sumus fratres xpī: unde hāreditatē regni calorū quā uēditōi exponit emere debemus. Hiere. xxxii. Eme agrū meū q̄ est in anathor: tibi. n. cōpēit iure ppinquitatis. Itē libēter dē res emi in qua quis nec falli pōt nec dānificari. Tale ē regnū calorū q̄ tūcūq̄ constet. Prouerbio. uli. Considerauit agrū & emit illum. Et sequit̄ Gustauit & uidit qm̄ bona est negociatio eius. Itē deus multū ostēdit æternā uitā uel gratiā ualere & magnam eē qm̄ eā tñ care uēdit amicis: quos nullō modo deciperet. Petrus emit eam mārtyrio crucis. Paulus amputatione capitis: & sic de aliis. Ipse. n. filius dei emit eā amicis suis effusiōe sanguinis sui. Magna ergo īsa uidetur illi qui credit ad melius forū hēre uinum q̄ filius uel serui domus uel et pater familias. Sic q̄ paradysum ad melius forū uult hēre q̄ sancti uel ipse christus Lu. ult. Nōne oportuit xp̄m pati &c. Gre. Quis sanctorū sine tribulatione coronat⁹ ē: facta præcedētium recolamus. & non erūt grauiā quæ toleramus. Itē si hō tantū laborat p̄ uita ista quæ misera & fluida ē. q̄tū dēret laborare p̄ uita æterna. Augustinus. O amatores mundi nō est reges ubi q̄ritis eā. Beatā uitā quæritis in regione mortis. nō ē hic. qm̄ ibi beata uita ubi nec uita. Quod si amatis istā miserā fluidā. q̄ uitā ubi cū tāto labore uiuitis. q̄tō magis amare debetis illā beatā uitam ubi nullum dolorē sustinebitis. Si homo tantū cauet sibi a nociuiis cibis pro uita tpali quæ nō p̄ uita æterna: quæ p̄ mala opera amittitur. Iob. vi. Nunquid poterit gustari qd̄ gustatū affert mortē? Itē homo idigēs oī bono libēter q̄reret patriā ubi bonis omnibus abundaret sine fine hęc est uita æterna. Iudicū. xviii. Da nobis dñe locum in quo nullius rei est penuria. Deutero. viii. Oīum rerū abundantiā pfrueris. Augustin⁹. Cur p̄ multa uagaris hominatio quærendo aīa tuæ & corporis tui bonū. Ama unū bonū in quo sunt oīa bona & sufficit. Quid. n. aīas caro mea? quid desideras anima mea? Ibi est qcquid amatis. quicquid desideratis. Si delectat pulchritudo: Fulgebūt iusti sicut sol in regno patris eorū. Absalōis formositas ibi eēt deformitas & tñ in toto israhel nō erat pulchrior illo: ita q̄ a plāta pedis usq̄ ad uerticē nō erat ī eo ulla macula. Cur ergo quæris pulchritudinē q̄ sicut flos marcescit & cadit: & despicis illā q̄ dabit̄ hūilib⁹ & despectis. Phil. iiii. Saluatorē expectam⁹ q̄ refo. &c. Si delectat uelocitas. Certe ubi uoluerit spūs ibi prouin⁹ erit corp⁹. sicut sol statim cū nascit̄ ī oriēte: apparet in occidēte Tūc saliet sicut ceruus claudus: ut dī Esa. xxy.

Si libertas. Liberabitur creatura a seruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorū dei. Illa q̄ sursum ē hierusalē libera ē. Si car̄ emit aliquis hō libertatē t̄pale, q̄re nō æternā ubi mortua manus nō accipit nec cēsus reddit. Si longa & salubris uita desiderat. Ibi æterna sanitas, & uitæ æternitas. Ibi nullus moritur, q̄a nullus ibi orit̄: sed iusti ip̄perpetuū uiuēt & salus iustorū a dño. Ibi nullus intrinsecus morbus: nullus extrinsecus, sed sūma i carne sanitas: i aīa tota trāq̄llitas, q̄a xp̄s erit uita tua, nec te se nec tus cōsumit. Si satietas: Psal. Satiabor cū appuerit gloria tua. Christ⁹. n. erit cibus tuus ne esurias potus ne sitias. Apoc. vii. Nō esuriēt neq; sitiēt āpius neq; &c. Chryso. Ibi satiati desiderabimus, ne satietas generet fastidiū, desiderātes satiabimur: ne cū anxietate satiēt desiderii. In p̄senti nō satiāt oculus uisus nec auris auditus implet. Ecc. i. Sed tūc implebit̄ i bonis desiderii tuū. Si melodia uel lætitiā. Vacabimus dei laudibus qui erit omnia in omnibus, ubi nec ulla desidia cessabitur: nec ulla indigētia laborabit. psal. Sicut lætantiu ōium habitatio est in te. *Gaudiū* & lætitiā iueniētur i ea & gratiā: actio, & uox laudis. Si sapiētia uel cognitiō, ipsa sapiētia ostēdit seipsam, tūc cognoscēt a minimo usq; ad maximū. Bernardus: Cognoscemus patris potētiā. Filii sapiētiā, spūsancti benignissimā clemētiā, & ita habemus illius sūmæ trinitatis cognitionē. Chry. Quid est qd̄ nō sciat q̄ scientē oīa uidet. Iohan. xvii. Hæc ē uita æterna ut cognoscāt te uerū deū & quē misisti iesum xp̄m. Si cōis amicitia uel dilectio. Diligēt deū plusquā seipso. Etiā se iuicē tanq̄ se ipsos. Et deus ipsos plusquā illi seipso. Et tāta uis charitatis oēs sibi sociat ut qd̄ in se nō accipiat in alio accepisse gaudeat. Si pax & cōcordia. Illis erit una uolūtas. ibi nihil aduersum: nec a seipso nec ab alio q̄s patiet̄: q̄a erit illis omnibus uolūtas. Idē i illa æterna patria ubi imortales erimus nec prælia erūt ulla nec debita: sed uera pax. Si potētia gr̄is, & oīpotēs erit q̄libet uolūtat̄ suā. Nā sicut pōt deus quod uult per seipsum, ita poterūt illi quod uolēt per seipso: quia sicut nō aliud uolent q̄ ille, ita ille uolet q̄cquid illi uolēt, & quod ille uolet nō poterit non esse. Si diuinit̄ diligunt̄: Gloria & diuinit̄ i domo eius. Fideles seruos suos supra mūlta cōstituet: ut dr̄ Matth. xxv. Grego. Si uere diuites eē cupitis ueras diuitiās amate. Esa. xxxiii. Oculi tui uidebūt hierusalē ciuitatē opulētā. Si honor ibi erit uerus honor qui nulli denegabitur nulli cōcedetur indigno. Imo filii uocabūtur: quia ubi erit deus & ip̄si. Volo pater ut ubi ego sum illic sit & minister meus. Io. xii. Si securitas. Viuēt cū oī tranquillitate securi, quia iustorū aīa in manu dei sunt &c. Sap. iiii. Bernardus. O ciuitas cælestis māsio securā patria totū cōtinēs quod delectat, populus sine murmure: incolæ gei: hoies nullā indigētiā hñtes. O q̄ gloriosa dicta sūt de te ciuitas dei Si requies ibi reges sine labore. Apoc. xiiii. A modo iā dicit spiritus ut requiescant a laboribus suis. Sed delitiæ uel uoluptates. Omnes delitiæ quæ sunt in mūdo: & erunt usq; ad diē iudicii minores sunt respectu illius suauitatis: quomō sit una gutta aquæ respectu totius maris. Bernardus. Tāta est iocunditas & suauitas illius cælestis patriæ. q̄ si non liceret ibi esse nisi per unius horæ moram omnes huius uitæ dies pleni delitiis merito cōtēnentur. Cui cōparata omnis aliūde suauitas dolor est: omnis iocūditas mœror: omne dulce amarū: omne odoriferum fœdum: omne qd̄ cūq; aliud delectari dici possit molestum: cū dei bonitas in infinitum excedat om

gaudim

nem bonitatem. Bernardus. Si tanta inuenitur delectatio in portiuncula creaturæ q̄ non potest homo ab ea separari. q̄ta erit in ipso creatore. Si gutta inebriat. multo magis totus fons. Si diuinæ bonitatis uestigia tñ hñt suauitatis. quid ipse fons pieratis deus. Itē solus odor qui datur sanctis in præfenti plus ualet & delectat q̄ totū gaudiū huius mūdi. quid ergo erit de ueritate dulcedinis. Augustinus. Q̄ uicquid uoles erit. & quicquid noles nō erit. Gregorius. Nihil exterius qd̄ appetat: nihil interius qd̄ fastidiat: cor humanū indigēs cor exp̄tum erūnis. q̄tumg auderes si in his oibz abundares. Digneet̄ ergo fratres unusq̄sq; uestrū ultra uelle seruire p̄cō cui tāta pmittūtur ī celo & multa alia q̄ oculus nō uidit: nec auris: audiuit: nec ī cor hoīs ascēdit: q̄ p̄parauit dñs deus electis suis ut dī. i. Corin. ii. Ad quā perducere dignetur. Q̄ ui uiuit & regnat per oīa sēcula sēculorum. Amen. FINIS.

TABVLA.

De ignorantia	Cap. primū. ii. iii.	De regno dei	cap. xxvi.
De legibus	cap. iiiii.	De spiritu demoniaco	cap. xxvii.
Contra idola	cap. v. vi.	De regno imperatoris	cap. xxviii.
Non eē credendū famā	cap. vii. viii.	An possint prodesse idola	cap. xxviii.
De non colendo idolo	cap. viii.	De potestate imperatorum	cap. xxx.
De Saturno & Ioue	cap. io.	De oratione pro inimicis	cap. xxxi.
De simulachris	cap. xi.	Itē p̄ ip̄io & p̄tate Romāoz	cap. xxxii.
De laribus	cap. xii.	De imperatore	cap. xxxiii.
De sacrificando	cap. xiii.	De augusto imperatore	cap. xxxiiii.
De fabulis & nimis deorum	scēditati	De solēnibus cāsarum	cap. xxxv.
bus	cap. xiiii.	De æqualitate oīum p̄sonaz	cap. xxxvi.
De capite asino & cæteris īsignibz: quo		Ne malū contra malum	cap. xxxvii.
rū cultura xp̄ianis obiciēbat. ca. xv.		De coetu	cap. xxxviii.
De deo quē christiani colunt	cap. xvi.	De disciplina christianoz	cap. xxxviii.
De prophetis	cap. xvii.	De aduersis urbibus	cap. xl.
De scripturis dominicis	cap. xviii.	Q̄ d̄ de sp̄nit & statuz adorāt	cap. xli.
De Moyse propheta	cap. xviii.	Contra eos qui īfructuosos dicebant	
De statu temporum	cap. xx.	christianos	cap. xlii.
De christo & quid christiani differāt ab		De lenocinio	cap. xliii.
hebrais	cap. xxi.	De exorcismate	cap. xliiii.
De christo & deo oīpotente	cap. xxii.	De custodiis hennicorum	cap. xlv.
De phantasmatibus magice & demoniis	cap. xxiii.	De innocentia christianoz	cap. xlii.
De religione Romanorum.	cap. xxiiii.	Item sermo pulcherrimus de uita æternā	cap. xlvii.
De regno deorum	cap. xxv.		

FINIS.

Quinti sep. Tertuliani apologeticus aduersus gētes cū sermone pulcherrimo de æterna uita explicat: Q̄ d̄ op̄ arte & ip̄sis Ioānis Tacuini fuit imp̄ssū Venetiis anno dñi. M. D. IX. die nono Nouēbris: dñante Leonardo lauredão p̄cipe illustris.

¶ Registrum huius operis. a b c sunt terni d est duernus.

suum tenorem ac sitū in oibus seruāt, sed et partes mēbroꝝ. Nā in uno capite ipso certam sedem possident aures: certā oculi, nares item, os quoq; & in ore dentes & lingua. Quæ omnia cum sint eadem in oibus animantibus, tñ infinita & multiplex diuersitas figurarum est, q; ea quæ dixi, aut pductiora, aut contractiora linea mentis uarie differentibus comprehensa sunt. Quid illud? Nonne diuinum q; in tanta uiuentium multitudine unum quodq; animal in suo gñe & specie pulcherrimum est? Vt siquid uicissim de altero in alterq; transierat, nihil impeditius ad utilitatem, nihil deformius ad aspectum, uideri necesse sit. Vt si elephāto ceruicē prolixam tribuas, aut camelo breuem, uel si serpentibus pedes aut pilos addas: in quibus porrecti æqualiter corporis longitudo nihil aliud exibeat, nisi ut maculis terga distincti & squamag; læuitate suffulti, in lubricos tractus sinuosos flexibus laberent. In quadrūpedibus autem idem artifex contextū spinæ a summo capite deductum: longius extra corpus eduxit; & acuminauit in caudam ut obscæne corporis partes, uel pp foeditatem tegerent; uel pp teneritudinem munirentur, ut animalia qdam minuta & nocentia motu eius arcerent a corpore. Quod membrum si detrahes ipse perfectum sit animal ac debile. Vbi at rō & manus est: nō est id tā necessariū: q̄ indumentū pilorū. Adeo in suo quoq; gñe aptissime cōgruunt: ut neq; nudo quadrupede, neq; homine tecto excogitari q̄q; turpius possit. Cū tñ ipa nuditas hoium mire ad pulchritudinem ualeat: nō tñ etiā capiti cōgruebat. Texit ergo illud pilo, Et qā in summo futurū erat, quasi summū ædificiū culmē ornauit, qui ornatus nō est in orbe coactus: aut i figurā pilei teres factus ne qbusdā pilibus nudis esset infornis: sed alibi infusus alibi retractus: p cuiuslibet loci decetia. Frons ergo uallata p circuitū: & tēporibus effusi añ aures capilli: & earū summæ ptes in coronæ modū cinctæ, & occipitiū omne cōtectum: speciem tñ decoris ostētat. Iā barbæ rō incredibile est quātū cōferat ad dignoscendā corporis maturitatem, uel ad differentiā sexus uel ad decorē uirilitatis ac roboris: ut uideat omnino non cōstatura fuisse totius corporis ratio, si quicq; aliter esset effectum.

De forma hominis & omnium membrorum habitudine: sed specialiter de auribus & oculis. **Cap. VIII.**

Vnc rōnē totius hois ondā: singulorūq; mēbroꝝ: q̄ in corpore aperta aut operta sūt: utilitates & hitus explicabo. Cū igit statuisset deus ex oibus aīalibus solū hoīem facere caeleste: cætera uniuersa terrana, hunc ad cæli cōtēplationē rigidū erexit, bipedēq; cōstituit, scilicet ut eadē spectaret: unū illi origo est, illa uero depressit ad terrā, ut qā nulla his immortalitatis expectatio ē toto corpore ut in humū piecta: uētri pabū loq; seruiret. Hois itaq; solius recta rō, & sublimis status & uultus deo pri cois ac pxiuus, originē suā fictorēq; testatur. Eius propē diuinā mens: quia non tñ aīantum q̄ sunt in terra: sed etiā sui corporis est sortita dominatū, in summo capite collocata: tāq; in arce sublimis specula cur oīa & contuetur. Hāc eius aulam deus nō obductā porrectaq; formauit: ut in mutis aīalibus: sed orbi & globo similem: q̄ ob bis rotunditas perfectæ rationis est ac figurā. Eo igitur mens & ignis ille diuinus tanq; calo tegitur. Cuius cum summum fastigium naturali ueste texisset: priorem partem

partem

partem quæ dicitur facies, necessariis membris ministeriis, & instruxit pariter: & ornauit. Ac primum oculos orbes cõcauis foraminibus conclusit, a quo foratu frontem nominata; Varro existimauit, & eos neq; minus neq; amplius, q̃ duos esse uoluit; ad sp̃m nullus est p̃fectior numerus q̃ duorū, sicut & aures duas, quaru duplicitas incredibile est quãtã pulchritudinẽ p̃ferat: & tũ pars utraq; similitudine ornata est, tũ ut ueniẽtes alterinsecus uoces facilius colligant. Nã & forma ipsa miradũ in modũ ficta, qđ eas foramina uoluit eẽ nuda & inobsepta, qđ & minus decore, & minus uile fuisset, qm̃ simpliciu cauernarũ angustias p̃teruolare uox posset: & spargi, nisi p̃cepta per cauos sinus, & rep̃cussu retẽta foramina ipsa r̃ouehere, illis similia uasculis, q̃bus ip̃ositis solent angustiora q̃sa cõpleri. Eas igit̃ aures q̃bus est inductũ nomẽ a uocibus. hauriẽdis. Vnde Virgilius: Vocẽq; his auribus hausi, q̃a uocẽ ipsam gr̃aci ἀρόνη uocãt ab auditu per imutationẽ l̃rã, aures uelut aures sunt notata. Noluit deus artifex mollibus pelliculis informare quã pulchritudinẽ demerẽt p̃dulas atq; flectẽtes neq; duris ac solidis ossibus ne ad usum inhabiles eẽnt, imobiles, ac rigentes, sed qđ eẽt horũ mediũ excogitauit, ureas charilago molliori alligaret, & h̃eret aptã simul & flexibilẽ firmitatẽ. In his audiẽdi t̃m officiu cõstitutũ est, sicut in oculis uidẽdi. Quorũ p̃cipue inexplicabilis est ac mira subtilitas, q̃a eorū orbes gẽmarũ similitudinem p̃ferẽtes, ab ea parte qua uidẽdũ fuit, m̃embranis perlucẽtibus textit: ut imagines rerũ cõtra posita; tanq̃ in speculo refulgẽtes ad sensũ inũm penetrarẽt. Per eas igit̃ m̃embranas, sensus ille qui dicit̃ mens, ea quã sunt foris trãspicit, ne forte existimes aut imaginũ scur̃sione nos cernere (ut philosophi dixerũt) qm̃ uidẽdi officiu in eo debet eẽ, qđ uidet, nõ in eo quod uidet̃: aut intẽtione aeris cũ acie, aut effusione radiorũ: qm̃ si ita esset, radiũ quẽ oculis aduertimus uideremus; donec int̃erũ aer cũ acie: aut effusi radii ad id quod uidẽdũ esset peruenirent. Cum aut̃ uideamus eodẽ momẽto temporis plarũq; uero aliud agẽtes, nihilominus t̃m uniuersa quã cõtra sunt posita, in tueamur: Verius & manifestius est mentẽ eẽ quã per oculos ea quã sunt opposita, trãspiciat q̃si p̃fenestras lucente uitro aut speculari lapide obductas. Et iccirco m̃es & uolũtas ex oculis sæpe dignoscit̃. Quod qđẽ ut reselleret Lucretius ineptissimo usus est argumẽto. Si, n. mens inq̃t per oculos uidet, erutis & effossis oculis magis uideret, qm̃ euulsã cũ postibus fores, plus inferunt luminis, q̃ si fuerint obducta. Nimirũ ipsi uel potius Epicuro qui eũ docuit, effossi oculi erãt, ne uiderent effossos orbes, & ruptas oculorũ fibras, & fluentẽ p̃uenas sanguinẽ, & crescentes ex uulneribus carnes & obductas ad ultimũ cicatrices nihil posse lucis admittere, nisi forte auribus oculos similes nasci uolebãt, ut nõ tã oculis q̃ foraminibus cerne remus, quõ nihil ad sp̃m scẽdius, ad usum inutilius fieri p̃ot. Quantulũ, n. uide/re possemus, si mens ab intimis penẽtrãlibus capitis per exiguas cauernarũ rimulas attenderet, ut si quis uellet trãspicere per cicuta, non plus p̃fecto cernat q̃ cicuta ipsius capacitas cõpredat. Itaq; ad uidẽdũ m̃bris potius in orbe conglobatis opus fuit, ut uisus in latum spargere, & quã in primori facie adhererẽt: ut libere possint oia cõtueri. Ergo ineffabilis diuina, p̃uidẽtia uirtus fecit duos simillimos orbes, eosq; ita deuinxit, ut nõ in totũ cõtueri, sed moueri t̃m ac flecti cũ m̃o possẽt.

Facies.
Oculi.
Frons uis.
Aures;

Verg. loc.

Charilago
go auris

Vidẽdi nis
unde.

Mens per
oculos ui
det.
Oculi m̃e
tis indices
Lucetii lo
cus.

sup. ubi

liber. quod

liber. quod

liber. quod

liber. quod

liber. quod

liber. quod

liber. quod

liber. quod